

KOSTNADER OCH TRADITION

Av chefen för försvarsstaben, generalmajor RICHARD ÅKERMAN

I SIN utredning av vårt framtida försvars kostnader har överbefälhavaren icke framlagt några alternativ. Han har sökt efter och lagt fram det som enligt hans åsikt är det minsta möjliga för att försvara landet. Något mindre än det minsta finns icke för honom, som måst utgå ifrån att hela landet skall försvaras, icke blott delar.

Men under utredningens gång har givetvis på många olika sätt och med många varianter undersökts vad mindre anslag, än de i slutredovisningen angivna skulle innebära. Därvid har påtagligt framträtt den betydelse, som de s. k. fasta kostnaderna inom fjärde huvudtiteln ha. Med dessa menas då kostnaderna för allt sådant, som icke röner inflytande — eller endast obetydligt inflytande — av krigsorganisationens storlek. T. ex. den centrala ledningen, från försvarsdepartementet till de centrala staberna och förvaltningarna. Vidare det som tillhör den territoriella organisationen, som måste vara utspritt över hela landet och är beroende av dess yta, såsom inskrivningsväsendet, militär- och försvarsområdesorganisationen, kust- och luftbevakningen och i viss mån marinens och flygvapnets basorganisationer. Ytterligare anslag av samma slag äro räntor och avskrivningar på försvarets fastigheter m. m. Slutligen kan till detta även hänföras de centrala skolorna, ty det är uppenbart, att en minskning av antalet elever i en skola med exempelvis 10 % icke kan medföra en minskning av kostnaderna för skolan med samma procenttal. Det kostsammaste — lärarna, lokalerna och den fasta undervisningsmaterielen — blir praktiskt taget oberört av en sådan minskning.

Den första reflexion man gör, när detta står klart, är att en liten krigsmakt måste bli proportionellt dyrare än en större. Man får mindre ut av pengarna i den förra. Den andra iakttagelsen är, att varje minskning av anslagen med nästan hela sin tyngd måste falla på de »icke fasta kostnaderna», dvs. på värnpliktskontingentens storlek, utbildningens omfattning och krigsmaterielanskaffningen, i vilken kan inbegripas forskning och försök för nya vapen. Det

är emellertid dessa områden, som ge grunden för krigsmaktens kvantitet och kvalitet. Därmed är man inne på konstaterandet, att varje minskning av försvarsanslagens summa träffar med 2 till 3 gånger så stor tyngd det väsentligaste för vårt försvar nämligen krigsorganisationen, dvs. det som i händelse av krig skall kunna ställas upp av stridskrafter för att möta fienden.

Medvetandet om detta sammanhang har föranlett ett särskilt kapitel i ÖB-utredningen betitlat »Rationaliserings- och besparingsåtgärder». Man har sagt sig, att eftersom de fasta kostnaderna ha denna stora betydelse måste det vara ytterst angeläget, att så mycket som möjligt pressa ned dem och att de militära myndigheterna här själva bära visa vägen. ÖB har i sina kostnadsöverslag räknat med rationaliseringsåtgärder, som skulle kunna medföra besparingar motsvarande i medeltal 40—45 miljoner per år under 10-årsperioden. I det sammanhanget är det som traditionen och det sedan gammalt existerande och inarbetade kommer in i bilden, ofta som en hämmande faktor.

När det, såsom i ÖB-utredningen, i rationaliseringssyfte talas om omdisponering av truppförbands och skolors förläggningssorter, om flyttning av örlogsbaser, om kavalleriets försvinnande som truppslag, om minskning av militärmusiken osv., då komma genast dessa motsättningar i dagen. Krigsmakten har varit och är en integrerande del av vårt samhälle. Dess förband och anstalter ha växt in i samhällsbildningarna, ha rotat sig i bygden och icke varit utan betydelse för samhällsutvecklingen. Ett truppförband i en ort har tillfört denna skattebetalare, militärerna ha varit kunder hos stadens affärsmän, dessa ha i sin tur omsatt sina inkomster i orten och resultatet har blivit en betydande stimulans i ortens allmänna utveckling. Försvaret har också skapat underlag för nya industrier eller utveckling av gamla med samma stimulans som följd. På vissa håll ha hela samhällen kunnat byggas enbart på detta. Även ute i landsbygden har försvaret verkat i liknande riktning. Det räcker att peka på den betydelse försvarets behov av hästar haft för hästaveln.

På detta sätt och på många andra har växt fram en djupt rotad samhörighet mellan bygd och krigsmakt. Att detta varit av stort värde för försvaret skall tacksamt erkännas av alla försvarets målsmän. Det vore ansvarslöst att icke eftersträva att vidmakthålla och utveckla denna samhörighet.

Men ändå! Den avgörande betydelse en minskning av de fasta kostnaderna har, måste överväga. Tradition och invanda förhål-

landen kunna icke få tagas till intäkt för att försvaret skall tvingas bibehålla en organisation som ej ger största effekt. Utvecklingen måste ha sin gång. Erfarenheterna från tidigare omändringar visa, att samhället relativt lätt anpassar sig efter de nya förhållandena. Nya band mellan bygd och krigsmakt växa fram och nya värden skapas, som ersätta de raserade. Detta kan kanske minska betänkligheterna. I den mån nödvändiga förändringar inom krigsmakten rubba väsentliga kommersiella eller andra förutsättningar för den allmänna, samhällseliga verksamheten bör icke försvaret belastas med deras vidmakthållande.

Om vi i dag skulle bygga upp vårt försvar från ett absolut noll-läge skulle det säkerligen i mångt och mycket icke ges samma organisation som nu. Flygvapnet, den yngsta försvarsgrenen, skulle ge anledning till de minsta förändringarna. Dess verksamhetsområden och anläggningar äro historiskt sett nya och den organisation, som kunnat byggas upp kring dem har kunnat göras erkänt rationell. Armén och marinen äro försvarsgrenar med rötter långt bak i tiden. Starka traditioner, värdefulla icke minst ur psykologisk synpunkt sammanknyta dem med bygden. De ha även institutioner och framförallt fasta anläggningar, tillkomna för i en del fall rätt längesedan och bevarade därför, att de visat sig alltjämt vara fullt användbara och livsdugliga. Men det är naturligt, att bland dem måste finnas en del, som icke helt svarar mot dagens krav på vad som är rationellt eller icke ligger till så, som skulle varit fallet om man fått bestämma dess plats helt efter vårt nutida försvarssystem. Det skulle emellertid kosta stora summor att nu riva ned och åter bygga upp på annat sätt — stora investeringar, som icke minst i dessa tider måste undvikas. Utflyttningen av Stockholms örlogsstation och örlogsvarv är bara ett exempel på vad sådant kostar. Man tvingas alltså till en kompromiss, att gå varligt fram, börja med det viktigaste och behålla tillsvidare vad som är fullt användbart, även om det icke är fullt rationellt. Men varsamheten får icke drivas så långt, att ingenting görs, ty de fasta kostnaderna *måste* minskas.

Man kan så föra resonemanget över på en annan del av dessa kostnader, de som härröra ur den centrala försvarsledningen och administrationen, staberna och förvaltningarna. Här har ett omdaningsarbete pågått länge och det är icke svårt att skönja de linjer det följt.

Utgångsläget var en krigsmakt med flera direkt under Konungen lydande chefer och förvaltningar utan annan sammanhållande in-

stans än denne. Allteftersom tiden krävde mer och mer stabs-, administrations- och förvaltningspersonal tenderade utvecklingen till ett flertal sinsemellan oberoende staber och förvaltningar, som dubbelarbetade, följde olika linjer och inbördes konkurrerade med varandra. Denna utveckling tillrättades emellertid. Armén och marinen fingo sina chefer och dessa så småningom även chefskap över sina förvaltningar. Staberna sammanslogos till en för vardera försvarsgrenen. Det nya flygvapnet fick från början en sådan organisation. Konsolideringen inom försvarsgrenarna kan nu anses i stort sett slutförd. De nuvarande försvarsgrenscheferna ha varit på sitt håll varit drivande krafter i detta arbete. Det bör borga för att där inga bakslag komma att ske.

Omdaningen har även gått fram på linjen samordning mellan de olika försvarsgrenarna. Redan 1920 sammanslogos de två lant- och sjöförsvarsdepartementen till ett, som senare även fick flygvapnet under sig. Likaså ha kommandoexpeditionerna förenats i en. Försvarsstaben tillkom 1937 och fick då övertaga ett flertal ärendeområden, som tidigare handlagts fördelade på försvarsgrensstaberna. Överbefälhavareinstitutionen trädde i funktion under 2. världskriget och blev efter dettas slut permanent. Utbildningen bedrivs nu också på flera områden vid för alla försvarsgrenarna gemensamma skolor. Inom förvaltningsområdet har utvecklingen varit likartad. Vi ha nu för försvaret gemensamma förvaltningar för räkenskapsrevision och löner, för sjukvårdsärenden och för byggnader och befästningar. Vi ha en gemensam forskningsanstalt och en enhetligt ledd värnpliktsredovisning. Det senaste tillskottet på detta område är den förra året tillskapade förvaltningsdirektionen för samordning av förvaltningarnas arbete.

Det finns emellertid säkert mer att göra på denna linje för att minska uppspaltningen på tre skilda försvarsgrenar. Överbefälhavaren har antytt en del i sina förslag till rationaliseringsåtgärder. Samordningen kan också drivas vidare till regional instans eftersom det kan ifrågasättas, om det är fördelaktigt och nödvändigt att i det territoriella försvaret ha tre olika staber, en för varje försvarsgren, verkande vid sidan av varandra.

Det är givet att omdaningsarbetet stundom rönt motstånd. Traditionens rötter ha varit djupa och var och en håller gärna på sitt. Slutligen har det, som så ofta, funnits gengångare från äldre epoker med lätthet att skriva och god tid därtill, men med svårighet att följa med i skeendet och att inse, hur utvecklingen går vidare, förbi vad som en gång var deras mål.

Nu är det väl icke att förmoda, att de beslutande instanserna skola låta sig förvillas. Ty linjerna, som skola följas, kunna klart urskiljas och förslag finnas i ÖB-utredningen.

Det väsentligaste kan icke vara annat än att de försvarsanslag som nationen beviljar i största möjliga utsträckning användas för att tillförsäkra krigsmakten effektivitet i krig. Därför måste det rationaliseras och förenklas för att få ned de fasta kostnaderna i fred. De olägenheter som alltid äro förenade med ändringar i organisationen böra givetvis mildras, men utvecklingen måste följas och ledas framåt.
